

"גזיטה ויבורצ'ה", 21.11.2008

מאת: קטז'ינה קאמינסקה

פולין היא מצב של השכל

קטז'ינה קאמינסקה מדברת עם יעל רונן, הבמאית הישראלית של המחזה "בת ים" ב"תיאטרון בן-זמננו" בוורוצלאב, על שפה של אנשים זקנים, על שירות צבאי ועל כובד השם המפורסם.

אבא שלך הוא המנהל של התיאטרון הלאומי "הבימה" בתל אביב. האם את מרגישה את כובד השם המפורסם?

- הרגשתי אותו בתחילת הקריירה, אבל אחרי שכבר עשיתי מספר מחזות והראיתי שיש לי סגנון משלי, לא היה כבר טעם למחשבות כאלו. בנוסף, אנחנו עובדים ביחד לעתים רחוקות. "בת ים" היא רק ההפקה השנייה הקשורה לתיאטרון של אבי.

את לא מבקשת עצות מאבא באופן פרטי?

- כשאבא הוא מנהל אמנותי ואני עובדת אצלו, אז כמובן שהוא מביע את דעתו. אך בדרך כלל הוא מדבר איתי רק אחרי הצגת הבכורה.

גם אמא שלך עובדת בברנז'ה – היא שחקנית. עבודה בתיאטרון הייתה בשבילך דרך חיים טבעית?

- בכל פעם שניסיתי לעשות משהו אחר - חזרה המחשבה על התיאטרון. ניסיתי דברים רבים: עיתונות, עיסוי, צילום. ברגע מסוים הבנתי שההכחשה של משהו שממש מושך אותי היא דבר מלאכותי. תיאטרון לא היה בשבילי הפתעה גדולה או הברקה. גדלתי בו, חייתי בין אמנים, למדתי בתיכון לאמנויות.

בעבודה על מחזות את משתמשת לעתים רחוקות בטקסטים מוכנים.

- כן, מפני שאני אוהבת את המיסתורין שמלווה אותי כשאני מתחילה לעבוד על מחזה, את האדרנלין וגם את לחץ הזמן. אז מתחילים לקרות דברים ממש מעניינים. במקרה של "בת ים" הייתה לי ולמחזאי עמית אפשטיין, תמונה ראשונית של הסיפור שרצינו להראות, אבל עשינו בה שינויים והטקסט הסופי נוצר כבר במהלך החזרות עם השחקנים של ה"תיאטרון בן-זמננו".

אז "בת ים" זה סיפור על...

- על מסע מישראל לפולין של שלושה דורות במשפחה אחת. סבא, שני ילדיו ושני נכדיו יוצאים לטיקוויין לחפש שורשים. אך מתברר שלמסע יש תחתית שנייה: בנו של הגיבור הראשי רוצה לקבל בחזרה את בית המשפחה. הסבא, יעקב קוזניץ, מעולם לא סיפר לילדים ולנכדים את סיפור חייו, וזו ההזדמנות הראשונה לשמוע אותו. הוא

מעולם לא שיקר, הוא פשוט שתק, אבל הילדים תמיד הרגישו שיש משהו שהם לא יודעים, עובדות מסוימות שלא תאמו אחת את השנייה. העבר שלו היה משהו כמו טאבו. כשהוא עלה בשיחה, יעקב קוזיץ' נעשה עצבני וזה עורר חשדות עוד יותר גדולים.

כלומר, זה סיפור על טראומה משפחתית?

- כן. הטראומה היא תוצאה של שתיקה. אופייני מאד שילדים של ניצולי שואה חיים בתחושה של אשמה. ביתו של קוזיץ' מנסה במהלך המסע להבין את האבא ולשפר את היחסים איתו. לנכדה, המסע הוא תירוץ כדי לצלם מסמך על המשפחה. האירועים על הבמה נראים כמו מעמדה של צופה בסרט.

מופיעים בו פולנים?

- כן. הבית נמצא כעת בבעלותה של אישה זקנה שקוזיץ' לא מכיר, לטענתו. זה נראה בלתי אפשרי, מכיוון שההורים שלו הפקידו אצלה את רכושם. הגברת נאסרה ע"י הגסטאפו באשמת מתן מסתור לילדים יהודיים ולכן אמורה לקבל מדליה של "חסידת אומות העולם".

לא בפעם הראשונה את נוגעת ביחסים קשים מאד בין אומות. המחזה הידוע ביותר שלך, "פלונטר", מספר על הסכסוך הישראלי-פלשתיני. האם תיאטרון הוא ריפוי בשבילך?

- אני עושה אותו כדי לספר ישירות על מה שמטריד ומסקרן אותי. הודות לו אני מגיעה לעומק העניין. אני רוצה שיהיה לי קשר עם הנושא שאני מדברת עליו ואני מחפשת שותפים שדומים לי.

עבודה כזאת לא גורמת כאב?

- בדרך כלל זה ההיפך. כשאני לא מספרת על משהו שנוגע לי אישית, אני מתחילה להשתעמם מהר מאד. אני לא מוצאת עניין באמנות למען האמנות, אני רוצה שלמחזות שלי תהיה משמעות ולכן אני מחפשת נושאים שעדיין טמון בהם סוד כלשהו, שעדיין לא נוצלו עד תום. אני אוהבת ספירות שיש בהן עוד הרבה שאלות שלא נשאלו.

זה נראה כסוג של שליחות.

- כן. שליחות פרטית שלי. אני לא יודעת איך אחרים רואים את זה.

את חוששת מתגובות חריפות של הצופים למה שאת עושה?

- לא. למרות שבמקרה שמדברים באופן גלוי על דברים שהייתה עליהם שתיקה, שנוגעים ליחסים פולניים-גרמניים-יהודיים, תמיד עולות תגובות חריפות. אני נציגה של הדור השלישי לאחר השואה ואני נוגעת בנושאים רבים שההורים שלי שתקו לגביהם.

כללת ב"בת-ים" הרבה מהנסיון האישי שלך?

- אני נמצאת בפולין בפעם הראשונה. יש לי פה שורשים, אבל סבתא שלי מעולם לא דיברה פולנית. היא התחילה לדבר פולנית רק בבית החולים, ביום מותה ואנחנו לא הבנו אותה. במחזה מופיע מוטיב כזה – אותו הדבר קורה עם יעקב קוזיץ'. כששאלו את

סבתא שלי על פולין היא אמרה שהמקום שהיא באה ממנו לא קיים. רק כעבור שנים היא גילתה לנו את שמו של המקום. למרות שמחקה את פולין מזכרונה, היא סיפרה לנו עליה לפעמים כעל ארץ ילדותה, קצת בהתרגשות. היא התגעגעה לאקלים שלה.

"פולין היא מצב של השכל" אומר אחד מגיבורי המחזה. באיזה מצב מדובר?

- לישראלים, פולין היא מדינה שההיסטוריה שלה נעצרה בזמן, בעיקר עקב המלחמה הקרה. הדור היחיד שאנחנו מכירים הוא הדור של הסבים שלנו. לכן השפה הפולנית היא שפה של אנשים זקנים. בראש שלנו, פולין היא מדינה בשחור-לבן, כמו בתמונות. אנחנו מכירים אותה מהסיפורים של הסבים שלנו שבדרך כלל מספרים על אנטישמיות, או על השנים הקשות של המלחמה. רק בשנות ה-90 הישראלים התחילו להגיע לכאן ולהכיר את פולין מחדש. אני חושבת שאותו דבר קורה אצל הפולנים. גם שבילכם הזמן נעצר. רבים לא מבדילים בין יהודי לישראלי. בשני הצדדים יש סטריאוטיפים רבים.

השואה נוכחת בחיים של אנשים בני הדור שלך?

- כן, אפילו אם הם לא מודעים לכך. השואה חיה, מכיוון שהיא טופחה במודעות של אנשים צעירים, גם מסיבות פוליטיות. בכל אחד מאיתנו קיים צל של אי-ודאות לגבי קיום המדינה. רבים, גם אני, מקבלים שתי אזרחויות. כמובן שניתן להסביר את זה בפרגמטיות, אבל לדעתי בתת-מודעות שלנו קיימת אי-ודאות אם המדינה שלנו תשרוד. אנשים בדרך כלל מתייחסים למדינה שלהם כאל משהו קבוע, שיימשך לעולם. רק לעתים חושבים שזה משהו שברירי, זמני. הרי את לא חושבת אם פולין תהיה קיימת בעוד 50 שנה, מכיוון שאת יודעת שהיא תהיה.

את חושבת שזה מאפיין רק את היהודים?

- אי-ודאות מלווה אותנו ברמה הקיומית הבסיסית ביותר. אפילו בהיבט הפסיכולוגי מובן מאליה שבבילי שאנחנו חברה לא לגמרי נורמלית. זה כמו שילד מוכה מעביר את הסבל שלו לדורות הבאים. לנכדים שלו יש עדיין קשר לטראומה הזאת.

אתם לא לובשים מסיכה של בטחון עצמי?

- הדור שלי, כמו כל דור, רוצה להיות שונה מההורים שלו. הם סוג של משוב של "ישראל חדשה". אנחנו שונים. מצד אחד נולדנו בלב הסכסוך עם הפלשתינים ומצד שני, רובנו פחות לאומנים מההורים שלנו.

כל אחד מכם חייב לשרת בצבא. היית בצבא?

- כן, אבל לא היה לי קשה, מפני שהייתי עיתונאית ברדיו צבאי. זה לא היה עיסוק מרתק ביותר או מסובך. הסוגיה של שירות צבאי היא בעיה שצריך להתמודד איתה מפני שיש קמפיין נגד אלו שמתמטים מהצבא. זהו עוד טאבו חברתי.

כמה דורות צריך עוד כדי שהפולנים והיהודים יתחילו לדבר באופן גלוי, ללא דעות קדומות?

- כרגע הדיאלוג שלנו הוא דיאלוג של שתי חברות שמתפתחות בנפרד, למרות שפעם נוכחות היהודים בתרבות הפולנית הייתה חזקה מאד. אך ההיסטוריה היא דינמית ולכן אי אפשר לדעת מה עוד יקרה בינינו. אירופה ופולין משתנות. אני חושבת שגם ישראל תשתנה. הראשים שלנו נפתחים, כך שזה לא עניין של זמן, אלא של נסיבות ורצון.

* * *

יעל רונן, ילידת 1976, נולדה בירושלים. היא סיימה את שירותה הצבאי ככתבת לענייני תרבות, למדה משחק וכתבת תסריטים ב-HB Studio בניו-יורק וסיימה את סמינר הקיבוצים במגמת בימוי. רונן כתבה וביימה את "הנשים של פיקאסו" (2002) בתיאטרון הרצליה, "המדריך לחיים טובים" (2004) בתיאטרון באר-שבע בשיתוף עם "הבימה", "שנה טובה לחקלאים בצפון" (2004) במרכז הפרינג' ו"פלונטר" (2005) בתיאטרון הקאמרי בתל אביב, עם הצגות אורח רבות בכל העולם, "איזבלה" (2005) בתיאטרון באר שבע ו"כישוף" (2006) באנסמבל עתים ותיאטרון הקאמרי. בשנת 2005 זכתה בפרס רוזנבלום לאמנים צעירים עבור המחזה "פלונטר".

יעל רונן הפיקה את המחזה "בת-ים" עם שחקנים של "תיאטרון בן-זמננו". משתתפים בו, בין היתר, אוולינה-פשקה-לוביץ', פיטר לוקשצ'יק וקטז'ינה בדנאז'. ההפקה היא אחד משני חלקים של פרויקט פולני-ישראלי "בת-ים – טיקוצ'ין", שבמסגרתו מדברים על יחסי פולנים-יהודים במאים צעירים ולא שגרתיים. הבמאי של החלק השני שמופק ע"י תיאטרון "הבימה" בתל אביב, הוא מיכאל זאדארה הפולני.